

KANONIČKE RELACIJE IZMEĐU SAMOPROCIJENE MLADIH I NJIHOVIH STAVOVA PREMA OBRASCIMA RJEŠAVANJA SOCIJALNIH SUKOBA

Slobodan Uzelac

Aleksandar Buđanovac

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko rehabilitacijski fakultet

Odsjek za poremećaje u ponašanju

SAŽETAK

Na uzorku od 803 mlada žitelja hrvatskih gradova, koji uključuje i kaznenim zakonodavstvom sankcionirane maloljetne delinkvente, autori istražuju latentne relacije između samoprocjene ispitanika na Osgoodovom semantičkom diferencijalu (15 komponenti) i njihovih stavova prema 5 obrazaca ponašanja u socijalnim sukobima.

Obrasci ponašanja definirani su temeljem radova Weeksa (1994). To su odlaganje, "krpanje", pobjeđivanje, kompromis i suradnja.

Stavovi o konfliktima samoiskazom ispitani su pomoću pet čestica Likertovog tipa.

Relacije između dva prostora varijabli ispitane su metodom kanoničke korelacijske analize, a rezultati su pokazali statistički značajne relacije na ukupnom uzorku i uzorku nedelinkvenata. Na uzorku formalnih delinkvenata takve relacije nisu dobivene.

Ključne riječi: konflikti, samoprocjena, semantički diferencijal, mladi

1. PROBLEM

Socijalnim sukobima označavamo situacije, ponašanja, stavove i opažanja u kojima su najmanje dvije osobe ili skupine ljudi suočene s činjenicom ili uvjerenjem da imaju različite potrebe, želje, interese, očekivanja, stavove i slično, pri čemu ove osobe ili skupine ljudi bivaju preprekom jedna drugoj (Porter i Taplin, 1987, Mitchell, 1994, Popadić i dr., 1996).

Za osobnost mladih ljudi uopće, makar ne u mjeri kao kod ljudi uz koje atribut mladi više ne priliči, vezani su oblici prepoznatljivog relativno stalnog (stabilnog, teško promjenjivog) ponašanja u socijalnim situacijama uopće, pa i u socijalnim sukobima (Champain i dr. 1998), čak i neovisno o preprekama na koje osoba nailazi u konkretnoj situaciji. Riječ je o obrascima ponašanja formiranim u specifičnom miljeu u kojemu se dotična osobnost

razvijala. Termin "obrazac" ovdje označava konstrukciju koja predstavlja model rasporeda temeljnih obilježja ponašanja u danoj socijalnoj situaciji. Napose su istraživači socijalnopsiholoških zakonitosti skloni pod terminom "obrazac" razumjeti strukturu ili sumarni prikaz strukture ponašanja koristeći i termin «model ponašanja». Većina ovih obrazaca/modela proističe iz kulturne osnove shvaćene kao skup glavnih kulturnih obilježja dotične sredine u određenoj fazi njenog razvitka. Dakako, kulturna osnova nekih zemalja, pa i sasvim malih kakva je Republika Hrvatska, nije jednoznačna. Prije bi se moglo govoriti o različitim kulturnim osnovama kao posljedicama raznorodnih razvojnih i povijesnih okolnosti, a nerijetko se operira i o osobitostima čitavih naraštaja (Mihovilović, 1978, Jureša-Persoglio, 1987).

Prevladavaju stajališta prema kojima mladi ljudi nastoje riješiti svoje socijalne sukobe ponaj-

prije onako kako su učili od svojih uzora iz kulture kojoj pripadaju, podržavajući kontinuitet kulture, a s druge se strane istodobno pokušavaju emancipirati od te iste kulture (Marcuse, 1972). Sam sukob ne mora nužno značiti destrukciju. Naprotiv! O ovome opsežno piše Deutsch (1989), ističući kako je većina konflikata «s miješanim motivima», kako ovaj autor naziva konflikte u kojima strane u sukobu imaju ne samo kompetitivne nego i kooperativne interese.

U središtu naše pozornosti su učenici osnovnih i srednjih škola te studenti, žitelji hrvatskih gradova. Pri tome ne zanimaju nas obrasci njihova ponašanja u socijalnim sukobima isključujući igre koje su, kako je poznato, također skupina oblika socijalnih sukoba.

Konfliktološka literatura operira i sa stilovima ponašanja u socijalnim sukobima, prepoznajući ponajprije popustljivi, kruti i načelni stil (Popadić, 2000). Ponašanje ljudi u socijalnim sukobima ponajprije se dovodi u vezu s kulturom koje su dotični ljudi dio (Killen i Sueyoshi, 1995), Avruch, 1998, Kriesberg, 1998). U posljednjim godinama istraživači i praktičari često koriste dihotomiju: nasilno i nenasilno rješavanje socijalnih sukoba (Ajduković i Pečnik, 1993, Ajduković, 1995). Odmak od nasilja prema nenasilju rezultirao je novom dihotomijom: od tolerancije do prihvaćanja različitosti (Mathur i Rutherford, 1991, Janković, 1993, Trimarchi i Papeschi, 1996, Uzelac i dr., 2000).

Poznati američki konfliktolog i praktičar u transformaciji ponašanja u socijalnim sukobima Weeks (1994) razaznaje nekoliko temeljnih, kroz ukupnu povijest ljudskoga roda često korištenih, ali kako sam navodi, nedjelotvornih pristupa u rješavanju socijalnih konflikata, među kojima dominiraju: izbjegavanje, "krpanje" i pokoravanje.

Weeks ističe kako se čekanjem, odlaganjem rješenja, "guranjem sukoba pod tepih", istina ponekad postiže željeni cilj jer vrijeme učini svoje. Ali, može vrijeme učiniti ponešto i mimo učenikovih želja. Sukob nerijetko i eskalira, frustriranost raste, a sukob je sve teže rješiv. A da ne spominjemo i to kako primjenom ovoga obrasca učenici propuštaju mogućnost bržeg socijalnog učenja provjeravanjem vlastitih i suparnikovih stavova, osjećaja, potreba, interesa...

Isti će autor istaći kako je "krpanje" sukoba obrazac tzv. brzih rješenja koji kod sudionika u sukobu stvara iluziju da su osnovni problemi riješeni dok, zapravo, istinski sukob ostaje neriješen. Ovo nerijetko dovodi do daljnje eskalacije sukoba. Iluzija se pojačava i time što privremeno biva neopravdano nagrađena strana koja prva predloži i ovakvo rješenje, čime se sukob samo prikriva.

Pobjeđivanje suparnika u sukobu, dakle, ratnički, pobjedonosni obrazac ili obrazac pokoravanja suparničke strane u mnogim je kulturama najpoželjniji model razrješavanja sukoba. Takvo vrednovanje ovoga modela počiva na postavci da je jedino njegovom uspješnom primjenom sukob moguće konačno razriješiti. Zabluda je, dakako, u tome što u prvi mah čak i očigledan pobjednik ne može biti siguran u krajnji ishod sukoba i napose djelovanja efekata upravo takvoga ishoda sukoba. Mogućnost naknadne osvete pokorenoga ili nekoga iz njegova uvijek je realna opasnost za pobjednika, vjerojatno utoliko veća što će pokoravanje biti potpunije.

Nema dvojbe da Weeks u ovome tekstu pruža dovoljno argumenata prema kojima su ova tri opisana obrasca ponašanja u socijalnim sukobima, makar uobičajena, ipak teško prihvatljiva. Ova je prihvatljivost naročito dvojbeni s pedagoškog, napose socijalnopedagoškog stajališta, dakle stajališta koje ističe potrebu jasnih ciljeva u formiranju i reformiranju socijalnog ponašanja mladih čije se ponašanje već pokazalo društveno neprihvatljivim.

U navedenom radu Weeks raščlanjuje još i kompromis kao prihvatljiviji, često primjenjivani i s mirotvornog društvenog stajališta svakako prihvatljiviji obrazac ponašanja suparnika u socijalnim sukobima. Kompromis je obrazac koji dobronamjerni najčešće preporučuju ponajprije stoga što prekida dotadašnje nasilje. Treba ipak imati na umu da čak i nakon uspješnog kompromisa imamo nezadovoljne obje strane. Riječ je o modelu klackalice koji zorno govori kako je dobitak jedne strane upravo ravan gubitku druge. Svaka od njih u sukobu uvjereni su da je kompromisom više dala nego dobila. Osim toga, u procesu cjenkanja svaka strana ulazi s odmjerenim viškom zahtjeva, pa i po vlastitome uvjerenju neutemeljenih, uvjereni su da će ih ionako morati sniziti, pa da na koncu ipak ne bude sasvim nezadovoljna. Ovakav ulaz obiju strana može, dakako, blokirati proces. Unatoč svim mogućim nedostacima spremnost na kompromis ocjenjujemo vrjednijim od izbjegavanja, "krpanja" i napose od pobjeđivanja. Spremnost na kompromis, naime, upućuje na zaključak kako svaka strana ipak uvida potrebu suprotne strane. I da je izići iz konflikta, ili ga prevladati, ipak nužnost.

Konačno, Weeks u istom tekstu zagovara suradnju sa suparnikom kao najbolji, ako ne i jedino dobar, obrazac rješavanja socijalnih sukoba. Obostrani dobitak strana u sukobu je ne samo poželjan i potreban nego i moguć, mada je većini pripadnika kultura koje preferiraju ostale obrasce teško i povjerovati da je uopće moguće da od jednoga sukoba obje strane imaju korist. U našem ćemo istraživanju slijediti upravo ovu Weeksovu ideju.

A što mladi ljude misle o sebi i kako doživljavaju sebe?

Istraživači različitih profila i znanstvenih orijentacija na ovo pitanje pokušavaju odgovoriti s različitih aspekata. Tako, primjerice, Lacković-Grgin (1994) naznačuje sam pojmovni okvir samopojmanja mladih. Slično je i nastojanje Mandića i suradnika (1984) koji učenikovu sliku o sebi stavljaju u kontekst školskog odgojnog procesa. Bezinović (1987) iznosi cjeloviti koncept o sebi a u relacijama s interpersonalnom orijentacijom. Cvrk-Sajko (1999) analizira spolne i dobne razlike u strukturi i razini nekih aspekata samopojmanja djece predadolescentne i rane adolescentne dobi. Čiček (1995) istražuje samopoštovanje adolescenata u relacijama s obiteljskim odnosima i roditeljskim stavovima. Koller-Trbović (1995) traga za razlikama u samoprocjeni slike o sebi djece s aktivnim i djece s pasivnim oblicima poremećaja u ponašanju. Tasić (1994) istražuje relacije između djetetova pojam o sebi i ispoljavanje poremećaja u ponašanju obzirom na njegov odnos s roditeljima, dok Tasić i Žižak (1995) analiziraju razlike povezanosti pojma o sebi i pojma o vlastitom djetetu s obzirom na spol djeteta. Rezultati ovih istraživanja pokazuju kako djetetov pojam o sebi, formiran u kontekstu specifične, ne uvijek kvalitetne komunikacije s roditeljima, pridonosi razvoju modaliteta ponašanja koji, ne bude li se na njih obraćala potrebna pozornost, mogu postiti klasični, ili, kako ih naziva Tasić (1994) ukorijenjeni oblici poremećaja u ponašanju.

Istraživači razmjerno često koriste semantički diferencijal da saznaju nešto više o tome kako ljudi doživljavaju sebe. Semantički diferencijal prvobitno nije konstruiran s namjenom mjerenja samopojmanja. Podsjećamo da su Osgood, Succi i Tannenbaum (1961), konstruirali semantički diferencijal za svoja psiholingvistička istraživanja. Ovaj se diferencijal koristi se i u procjeni pojma "Ja" pri čemu ispitanici odabrani pojam, objekt ili osobu, u ovom slučaju samog sebe, smještaju u semantički prostor (prema Vujanović, 1983).

Problem kojega nastojimo osvijetliti ovim radom kreće se u prostoru relacija između obrazaca ponašanja mladih u socijalnim sukobima i poimanja sebe samoga. Jedno i drugo samo je po sebi u najmanju ruku tangentno s poremećajima u ponašanju mladih ljudi. Naime, neki su obrasci ponašanja u sukobima, napose pošto-poto pobjeđivanje suparnika, u najmanju ruku dvojbeni kako sa stajališta društvene prihvatljivosti tako i sa stajališta individualne koristi. Usto, određeni stavovi mladih o pojedinih obrascima rješavanja sukoba mogu biti korišteni i kao dodatni kriterij pravovremenog prepoznavanja mladih s poremećajima u ponašanju. Pojam o sebi, dakako, može također biti pogodna

osnova za formiranje i manifestaciju društvenog ponašanja mladih koje u sklopu ostalih nepovoljnih okolnosti može razmjerno lako evoluirati i u klasične oblike poremećaja u ponašanju.

2. CILJ

Cilj je rada utvrditi povezanost između samoprocjene mladih žitelja hrvatskih gradova u cjelini, uključujući i formalne delinkvente, dobivene putem Osgoodovog semantičkog diferencijala (1961), te skupa varijabli koje opisuju njihove stavove o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima.

Polazna pozicija za odabir ovakvoga cilja našeg istraživanja upravo je naprijed spomenuti rezultat i zaključak D. Tasić prema kojima djetetov pojam o sebi pridonosi razvoju tzv. ukorijenjenih oblika poremećaja u ponašanju. A upravo su neki, mada uobičajeni, neprihvatljivi obrasci ponašanja mladih u socijalnim sukobima sami po sebi gotovo oblici ili u najmanju ruku indikatori poremećaja u ponašanju. Ovo se prije svega odnosi na obrazac pobjeđivanja suparnika u sukobu. Valja nam, dakle, spoznati imaju li stavovi o obrascima ponašanja mladih žitelja hrvatskih gradova ishodište i u njihovom poimanju sebe samoga.

3. HIPOTEZA

Postoji povezanost između stavova kako mladih u cjelini tako i formalnih nedelinkvenata i formalnih delinkvenata o obrascima rješavanju socijalnih sukoba i samoprocjene ispitanika, a smjer povezanosti je takav da je lošija samoprocjena povezana s negativnim stavovima o rješavanju sukoba na obostranu korist i pozitivnim stavovima o potrebi poražavanja protivnika.

4. METODA

4. 1. Uzorak ispitanika

Provedeno je empirijsko istraživanje na reprezentativnom uzorku po slučaju odabranom iz učeničke i studentske formalno nedelinkventne i formalno delinkventne populacije u četiri hrvatska grada: Zagrebu, Splitu, Osijeku i Zadru kako slijedi:

- po jedan VII razred osnovnih škola iz sva četiri grada . . . ukupno 126 učenika
- po jedan VIII razred osnovnih škola iz sva četiri grada . . . ukupno 122 učenika
- po jedan III razred srednjih škola iz Splita, Osijeka i Zadra ukupno 90 učenika

- tri III razreda srednjih škola iz Zagreba ukupno 88 učenika
- po jedan IV razred srednjih škola iz Splita, Osijeka i Zadra ukupno 86 učenika
- tri IV razreda srednjih škola iz Zagreba ukupno 89 učenika
- učenici srednjih škola iz sva četiri grada kojima je od strane nadležnoga suda za maloljetnike izrečena odgojna mjera pojačana briga i nadzor zbog počinjenog kaznenog djela, a koji su bili u izvaninstitucionalnom tretmanu centara za socijalnu skrb u sva četiri grada, koje skraćeno ovdje nazivamo formalnim delinkventima . ukupno 160 učenika
- te studenti Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta smjera Poremećaji u ponašanju u Zagrebu, koji su davali iskaz o svome uspjehu na kraju srednjeg školovanja. ukupno 42 studenta

SVEUKUPNO 803 ispitanika

Distribucija ispitanika prema dobi je sljedeća:

- mladi od 14 g. 8 ili 1,0%
- između 14 i 15 g. 110 ili 13,7%
- između 15 i 16 g. 250 ili 31,1%
- između 16 i 17 g. 161 ili 20,0%
- između 17 i 18 g. 137 ili 17,1%
- između 18 i 19 g. 51 ili 6,4%
- između 19 i 20 g. 30 ili 3,7%
- između 20 i 21 g. 43 ili 5,4%
- stariji od 21 g. 13 ili 1,6%

Po gradovima, pripadnost ispitanika je kako slijedi:

- Zagreb 339 ili 42,2%, od čega 70 ili 43,7% formalnih delinkvenata
- Split 200 ili 24,9%, od čega 40 ili 25,0% formalnih delinkvenata
- Osijek 94 ili 11,7%, od čega 18 ili 11,3% formalnih delinkvenata
- Zadar 170 ili 21,2%, od čega 32 ili 20,0% formalnih delinkvenata

Može se postaviti pitanje prevelikog dobnog raspona ispitanika. S time u vezi navodimo parcijalno istraživanje Kirina (2002) provedeno na ovom istom uzorku, koje pokazuje da naši učenici različitim dobnih kategorija primjenjuju gotovo iste ili

vrlo bliske obrasce ponašanja u socijalnim sukobima. A upravo zbog potrebe dobivanja tako velikoga dobnog raspona, raspona koji izlazi iz okvira djece i maloljetnika, u uzorak mladih su uključeni i studenti.

Može se, nadalje, postaviti i pitanje zbog čega su u ovom uzorku posebno mjesto dobili i maloljetni delinkventi. Odgovor se, osim na načelnom, «i oni su naši», temelji i na iskustvima u socijalno-pedagoškom tretmanu maloljetnih delinkvenata koji nužno obuhvaća i učenje socijalnih vještina među kojima značajno mjesto zauzima i vještina ponašanja u socijalnim sukobima. Valjalo je, dakle, provjeriti izdvajaju li se maloljetni delinkventi, a ovdje je nedvojbeno riječ o formalnim delinkventima, tj. o sudski procesuiranim delinkventima, od svojih vršnjaka koji to, makar formalno, nisu. A jesu li stvarno? To je već pitanje kojemu bi valjalo posvetiti posebnu pozornost. Za sada samo konstatirajmo kako su istraživanja tzv. tamne brojke kriminalnog ponašanja naših mladih žitelja pokazala kako, prema vlastitom anonimnom iskazu, razmjerno veliki dio mladih tijekom svoga djetinjstva i mladalaštva počinio neko kazneno djelo koje nikada ne biva otkriveno. Konstatirajmo nadalje i to kako neka novija istraživanja (Uzelac, 2000) pokazuju da se formalni delinkventi glede korištenja obrazaca ponašanja u socijalnim sukobima bitno ne razlikuju od svojih vršnjaka formalnih nedelinkvenata.

4. 2. Uzorak varijabli

4.2.1. Varijable samoprocjene

Samoprocjena mladih, učinjena je pomoću Osgoodovog semantičkog diferencijala, koji se sastoji od petnaest parova suprotnih pridjeva, kako slijedi:

1. dobar 1 2 3 4 5 loš
2. uspješan 1 2 3 4 5 neuspješan
3. pozitivan 1 2 3 4 5 negativan
4. moćan 1 2 3 4 5 nemoćan
5. aktivan 1 2 3 4 5 pasivan
6. topao 1 2 3 4 5 hladan
7. brz 1 2 3 4 5 spor
8. jak 1 2 3 4 5 slab
9. zadovoljan 1 2 3 4 5 nezadovoljan
10. miran 1 2 3 4 5 nemiran
11. siguran 1 2 3 4 5 nesiguran
12. sretan 1 2 3 4 5 nesretan
13. optimist 1 2 3 4 5 pesimist
14. pametan 1 2 3 4 5 glup
15. poslušan 1 2 3 4 5 neposlušan

4.2.2. Varijable za procjenu stavova o ponašanju u socijalnim konfliktima:

Pet varijabli koje slijede konstruirane su po Likertovom modelu, a opisuju stavove o pet po D. Weeksu ključnih obrazaca ponašanja ljudi u socijalnim konfliktima: čekanje, «krpanje», pobjedivost (poražavanje), kompromis i suradnja. U ekstenzivnoj formi ove varijable glase kako slijedi:

- 1 Je li dobro čekati da vrijeme učini svoje, pa da se sukob pomalo zaboravi?
- 2 Je li dobro bilo kako zakrpati, tj., izgladiti sukob?
- 3 Je li dobro nastojati do kraja pobijediti (poraziti) suparnika u sukobu?
- 4 Je li dobro pogađati se sa suparnikom u sukobu, tj., tražiti neko srednje rješenje (kompromis) u kojemu će svaka strana morati malo popustiti?
- 5 Je li moguće da iz jednog (istog) sukoba obje strane izadu zadovoljne?

Kategorije odgovora na svih pet gornjih pitanja formirane su po Likertovom modelu, kako slijedi:

1. to je uvijek jako dobro
2. to je gotovo uvijek dobro
3. to je ponekad dobro, a ponekad loše
4. to je gotovo uvijek loše
5. to je uvijek jako loše

Informacije o stavovima učenika dobivene su putem u tu svrhu posebno konstruiranog upitnika razvijenog na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu izvodi iz kojega su prikazani u potpoglavlju 4.2. Upitnik je konstruirao prvi autor ovoga teksta. Mjerne karakteristike Upitnika provjerene su prethodnim pilot-istraživanjem.

Istraživanje na terenu proveli su instruirani anketari, studenti Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta te stručni djelatnici i suradnici centara za socijalni rad u četiri navedena grada.

Sudjelovanje ispitanika u istraživanju bilo je dobrovoljno i sasvim anonimno.

Terensko je istraživanje realizirano u razdoblju svibanj-lipanj 2000. godine.

4.2.3. Obrada informacija

Podaci su obrađeni na multivarijantnoj razini, metodom kanoničke korelacijske analize sadržanom u programu CANCAN. Program je namijenjen analizi latentnih relacija između dva seta varijabli. U našem se slučaju, dakle radi iznalaženju latentnih (kanoničkih) dimenzija između seta od petnaest

varijabli samoprocjene i seta od pet varijabli stavova prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima. Statistički značajnom tretira se kanonička dimenzija (kanonički faktor) uz koju vjerojatnost pogreške pri konstataciji o postojanju takvoga faktora u populaciji mladih ne prelazi 5%.

5. REZULTATI

5.1. Kanonička korelacijska analiza za cjeloviti uzorak ispitanika

Tablica 1. Izolirani par statistički značajno povezanih kanoničkih faktora

Faktor	R	R ²	Hi-kvadrat	d.f.	Vjerojatnost pogreške
0	0.277906	0.077232	136.741829	75	0.000

Kanonička korelacijska analiza izolirala je, dakle jedan samo par statistički značajno povezanih kanoničkih faktora.

Pogledajmo iz čega se on sastoji.

Tablica 2. Kanonički faktor i koeficijenti u prvom setu varijabli

čestice:	F1	C1
1 dobar – loš	0.40	0.17
2 uspješan – neuspješan	0.15	0.04
3 pozitivan – negativan	0.36	0.17
4 moćan – nemoćan	-0.25	-0.15
5 aktivan – pasivan	0.06	-0.08
6 topao hladan	0.60	0.50
7 brz – spor	0.11	0.15
8 jak – slab	-0.26	-0.40
9 zadovoljan-nezadovoljan	0.15	-0.03
10 miran – nemiran	0.44	0.30
11 siguran -nesiguran	-0.32	-0.54
12 sretan – nesretan	0.16	-0.03
13 optimist – pesimist	0.13	0.16
14 pametan – glup	0.16	0.13
15 poslušan – neposlušan	0.41	0.18

Kanonički faktor u prvom setu varijabli prvenstveno je definiran varijablama:

- 1 dobar - loš
- 6 topao hladan

- 10 miran - nemiran
- 11 siguran - nesiguran i
- 15 poslušan - neposlušan

Tablica 3. Kanonički faktor i koeficijenti u drugom setu varijabli

čestice:	F1	C1
1 Je li dobro čekati da vrijeme učini svoje, pa da se sukob pomalo zaboravi?	-0.15	-0.13
2 Je li dobro bilo kako zakrpati, tj., izgladiti sukob?	0.10	0.01
3 Je li dobro nastojati do kraja pobijediti (poraziti) suparnika u sukobu?	-0.91	-0.81
4 Je li dobro pogadati se sa suparnikom u sukobu, tj., tražiti neko srednje rješenje (kompromis) u kojemu će svaka strana morati malo popustiti?	0.35	0.10
5 Je li dobro da iz jednog (istog) sukoba obje strane izadu zadovoljne?	0.55	0.39

Kanonički faktor u drugom setu varijabli definira primarno varijabla br. 3 «Je li dobro nastojati do kraja pobijediti (poraziti) suparnika u sukobu», a zatim i varijabla br. 5 «Je li moguće da iz jednog (istog) sukoba obje strane izadu zadovoljne».

Smjer relacija između ova dva faktora pokazuje da ispitanici koji se smatraju pretežno lošima, hladnim, sigurnim, neposlušnim i nemirnim smatraju također da je dobro po svaku cijenu nastojati poraziti protivnika, te da nije dobro zalagati se za rješenje koje zadovoljava obje strane. Ispitanici koji se smatraju dobrima, toplim, nesigurnim, poslušnim i mirnim češće ne smatraju da je dobro poraziti protivnika i da je moguće da obje strane izadu iz sukoba zadovoljne

5. 2. Kanonička korelacijska analiza za skupinu nedelinkvenata

Tablica 4. Izolirani par statistički značajno povezanih kanoničkih faktora

Faktor	R	R ²	Hi-kvadrat	d.f.	Vjerojatnost pogreške
0	0.259550	0.067366	114.144063	75	0.002

Kanonička analiza provedena na subuzorku nedelinkvenata također je izolirala jedan par statistički značajno povezanih kanoničkih faktora.

Tablica 5. Kanonički faktor i koeficijenti u prvom setu varijabli

čestice:	F1	C1
1 dobar – loš	-0.28	-0.00
2 uspješan – neuspješan	-0.12	-0.19
3 pozitivan – negativan	-0.32	-0.21
4 moćan – nemoćan	0.31	0.13
5 aktivan – pasivan	-0.02	0.05
6 topao – hladan	-0.59	-0.54
7 brz – spor	-0.10	-0.13
8 jak – slab	0.34	0.44
9 zadovoljan - nezadovoljan	-0.05	0.10
10 miran – nemiran	-0.45	-0.33
11 siguran – nesiguran	0.29	0.39
12 sretan – nesretan	-0.07	0.10
13 optimist – pesimist	0.01	-0.02
14 pametan – glup	0.03	0.03
15 poslušan – neposlušan	-0.47	-0.30

Kanonički faktor u prvom setu varijabli definiraju uglavnom varijable:

- 6 topao - hladan
- 10 miran - nemiran
- 15 poslušan - neposlušan
- 8 jak - slab i
- 3 pozitivan - negativan

Tablica 6. Kanonički faktor i koeficijenti u drugom setu varijabli

čestice:	F1	C1
1 Je li dobro čekati da vrijeme učini svoje, pa da se sukob pomalo zaboravi?	-0.11	-0.14
2 Je li dobro bilo kako zakrpati, tj., izgladiti sukob?	-0.05	0.04
3 Je li dobro nastojati do kraja pobijediti (poraziti) suparnika u sukobu?	0.98	0.96
4 Je li dobro pogadati se sa suparnikom u sukobu, tj., tražiti neko srednje rješenje (kompromis) u kojemu će svaka strana morati malo popustiti?	-0.26	-0.01
5 Je li moguće da iz jednog (istog) sukoba obje strane izadu zadovoljne?	-0.34	-0.15

Kanonički faktor u drugom setu varijabli definiraju, kao i kod cijelog uzorka, varijabla br. 3 «Je li dobro nastojati do kraja pobijediti (poraziti)

suparnika u sukobu», te u nešto manjoj mjeri varijabla br. 5. «Je li moguće da iz jednog (istog) sukoba obje strane izađu zadovoljne»

S obzirom na smjer čestica, pokazalo se da ispitanici koji se smatraju toplima, mirnima, slabim pozitivnim i poslušnim češće ne smatraju da je dobro do kraja pobijediti protivnika u sukobu, te da je dobro zalagati se za rješenje koje zadovoljava obje strane, i obratno, oni koji se smatraju hladnima, nemirnima, jakim, negativnima i neposlušnima češće smatraju da protivnika treba potpuno poraziti i da nije dobro da obje strane izađu iz sukoba zadovoljne.

Ova analiza pokazuje da postoji određena statistički značajna povezanost između načina na koje mladi percipiraju sebe i njihovih stavova o rješavanju konflikta.

U cijelom uzorku, kao i u nedelinkventnom dijelu, pozitivnija procjena sebe (osim jak – slab) vezana je uz pozitivnije i demokratskije stavove o rješavanju konflikata (na obostranu korist).

5. 3. Kanonička korelacijska analiza za skupinu delinkvenata

Kanonička korelacijska analiza za skupinu delinkvenata nema statistički značajnih parova faktora, što znači da nema statistički značajne povezanosti između njihove samoprocjene i njihovih stavova o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima.

6. RASPRAVA

Rezultati dobiveni na cijelom uzorku ispitanika i subuzorku formalnih nedelinkvenata pokazali su da postoji statistički značajna relacija između samoprocjene putem Osgoodovog diferencijala i stavova o rješavanju konflikta. Smjer dobivenih relacija je logičan – određene negativne samoprocjene, kao hladnoća, nemirnost, negativnost, neposlušnost i dr. za koje bi se moglo pretpostaviti da su povezane s delinkventnim i/ili društveno neprihvatljivim ponašanjima vezuju se uz negativne stavove o rješavanju konflikata – primarno da je dobro protivnika u sukobu do kraja poraziti, i da nije dobro da obje strane iz sukoba izađu zadovoljne.

Time je, dakle, prihvaćena postavljena hipoteza, prema kojoj postoji povezanost između stavova o rješavanju sukoba i samoprocjene ispitanika, a smjer povezanosti je takav da je lošija samoprocjena povezana s negativnim stavovima o rješavanju sukoba na obostranu korist i pozitivnim stavovima o potrebi poražavanja protivnika. Međutim ovakva se konstatacija može iznijeti tek u od-

nosu na mlade u cjelini i na formalno nedelinkventnu populaciju. Naime, kad su iz uzorka izdvojeni nedelinkventi, između ispitivanih prostora nestalo je statistički značajnih razlika. To upućuje na zaključak prema kojemu je ova relacija primarno značajna za subuzorak nedelinkvenata, a kod subuzorka delinkvenata nije izražena. Stavovi i samoprocjene delinkvenata nisu, dakle, u značajnim korelacijama, što može značiti da se kod njih ne može uočiti toliko čvrst sklop ovih osobina kao kod nedelinkventne populacije.

Delinkventna populacije vjerojatno ima više iskustva s konfliktima, ali njihova procjena sebe nije povezana sa stavovima o rješavanju konflikata. Nije li, usto, i stručni tretman delinkvenata, a koji je među ostalim usredotočen i na stjecanje prosocijalnih vještina u rješavanju socijalnih sukoba, doveo do toga da se čak i ispitanici koji sebe doživljavaju u nepoželjnim kategorijama ne izdvajaju po pozitivnim stavovima o manje prihvatljivim obrascima ponašanja u sukobima.

Dobivene rezultate možemo, među ostalim, koristiti i kao dodatne kriterije za jasnije pravovremeno prepoznavanje mladih s poremećajima u ponašanju. Očigledno je, naime, da dio mladih u cjelini i dio formalnih nedelinkvenata koji ima pozitivnije samoprocjene gaje i prihvatljivije stavove o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima. Kako se to ne bi moglo konstatirati za formalno delinkventnu populaciju mladih valja izvući zaključak prema kojemu je čak i mladi delinkventi koji imaju pozitivnije samoprocjene ne gaje prihvatljivije stavove o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima od onih formalnih delinkvenata koji imaju negativnije samoprocjene.

Ovakav rezultat, nadalje, upućuje i na potrebu socijalnopedagoškog tretmana mladih, napose formalnih delinkvenata, koji će imati za cilj jasnije profiliranje kako pozitivnijih samoprocjena, i osnova za takve samoprocjene, ali i jasnijih veza tih samoprocjena s prihvatljivijim stavovima o obrascima ponašanja u socijalnim sukobima.

7. LITERATURA

1. Ajduković, M. (1995): Psihosocijalni aspekti nenasilnog rješavanja sukoba, *Društvena istraživanja*, 15,4, 49-55
2. Ajduković, M. i Pečnik, N. (1993): Nenasilno rješavanje sukoba, *Alinea*, Zagreb
3. Avruch, K. (1998): *Culture and Conflict Resolution*, United States Institute of Peace Press, Washington D.C.
4. Bezinović, P. (1987): Koncept o sebi interpersonalna orijentacija. *Primijenjena psihologija*, 8,1,59-65.
5. Champain, Ph and oth. (1998): *Code of Conduct/Conflict transformation work*,

6. Cvrk-Sajko, K. (1999): Spolne i dobne razlike u strukturi i razini nekih aspekata samopoimanja djece preadolescentne i rane adolescentne dobi, Diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb.
7. Čiček, K. (1995): Samopoštovanje u adolescenata u relaciji s obiteljskim odnosima i roditeljskim stavovima. Magistarski rad, Fakultet za defektologiju, Sveučilište u Zagrebu.
8. Deutsch, M. (1989): The resolution of conflict: Constructive and destructive processes, Yale University Press, New Haven, CT International Alert, London
9. Janković, J. (1993): Sukob ili suradnja, Alinea, Zagreb
10. Jureša-Persoglio, Đ. (1987): Istraživanje o vrijednosnim orijentacijama (vrednotama) srednjoškolske mladeži – povratnika u gradu Zagrebu, Migracijske teme, 1, 43-65
11. Killen, M. and Sueyoshi, L. (1995): Conflict resolution in Japanese social interactions. *Early Education and Development*, 6, 313-330.
12. Kirin, M (2002): Životna dob učenika i njihovi stavovi prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima (diplomski rad), ERF, Zagreb
13. Koller-Trbović, N. (1995): Razlike u samoprocjeni slike o sebi djece s aktivnim i djece s pasivnim oblicima poremećaja u ponašanju. *Kriminologija i socijalna integracija*, 3, 1, 71-76.
14. Kriesberg, L. (1998): Constructive conflicts: from escalation to resolution, Rowman and Littlefield Publishers, Inc. Maryland
15. Lacković-Grgin, K. (1994): Samopoimanje mladih. Naklada Slap, Jastrebarsko.
16. Likert, R. (1932): A Technique for the Measurement of Attitudes, *Archives of Psychology*, 140, 1-55
17. Mandić, P. i dr. (1984): Učeničeva slika o sebi i odgoj u školi. Svjetlost. Sarajevo.
18. Marcuse, H. (1972): Kraj utopije, Esez o oslobodjenju, Stvarnost, Zagreb
19. Mathur, S. R. and Rutherford, R. D. (1991): Peer-mediated interventions promoting social skills of children and youth with behavioral disorders, *Education and Treatment of Children*, 14(3), 227-242.
20. Mihovilović, M. A. (1978): Konflikti generacija, Centar društvenih djelatnosti SSOH, Zagreb
21. Mitchell, C. R. (1994): The Structure of International Conflict, MacMillan Press, London:
- Osgood, Ch.E. and oth. (1961): The Measurement of Meaning, University of Illinois Press, Illinois
22. Popadić D. i dr. (1996): Socijalni konflikti, Grupa Most i Centar za antiratnu akciju, Beograd
23. Popadić, D. (2000): Načini ponašanja u konfliktima, u: Uvod u mirovne studije, Most, Beograd, str.15-47
24. Porter, J. N. and Taplin, R. (1987): Conflict and conflict resolution, Lanham, MD: University Press of America
25. Tasić, D. (1994): Djetetov pojam o sebi i ispoljavanje poremećaja u ponašanju obzirom na odnos s roditeljima; Magistarski rad, Fakultet za defektologiju, Zagreb.
26. Tasić, D., Žižak, A. (1995): Analiza razlika povezanosti «pojma o sebi» i «pojma o vlastitom djetetu» obzirom na spol djeteta. *Kriminologija i socijalna integracija*, 3, 2, 123-136.
27. Trimarchi, M. i Papeschi, L.L. (1996): Od tolerancije do prihvaćanja različitosti. Društvena istraživanja, 2, 321-329
28. Uzelac, M. i dr. (2000): Budimo prijatelji, Mali korak, Zagreb
29. Uzelac, Z. (2002): Uvjerena maloljetnih delinkvenata o socijalnim sukobima (diplomski rad), PF - Studij socijalnog rada, Zagreb
30. Vujanović, K. (1983): Ispitivanje stavova prema etničkim grupama metodom semantičkog diferencijala, Diplomski rad, Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb.
31. Weeks, D. (1994): Osam najvažnijih koraka u rješavanju sukoba (prijevod), Sunce, Društvo za psihološku pomoć, Osijek

CANONIC RELATIONS BETWEEN YOUTH SELF-ESTEEM AND THEIR ATTITUDES TOWARD THE PATTERNS OF SOCIAL CONFLICTS SOLVING

Summary

The research was made on sample of 803 young citizens of Croatian towns, including juvenile delinquents sanctioned by legal regulations. The authors examined the latent relations between the self-assessment of the respondents measured by Osgood semantic differential (15 components) and their attitudes toward 5 behavior patterns in social conflicts.

The behavior patterns were defined on the base of Weeks' papers (1994). These are as follows: postponing, "patching", winning, compromise and co-operation.

The attitudes toward the conflicts were examined through self-report on 5-items Likert scale.

The relations between two variable spaces were examined through canonic correlation analysis, and the results showed statistically significant relations on the total sample as well as the sample of non-delinquents. The sample of delinquents did not yield such relations.

Key words: conflicts, semantic differential, juvenile delinquent